

ETSINTÄKUULUTETTUJEN LÖYTÄMINEN OSANA PÄIVITTÄISRIKOSTUTKINTAA

Projektin suunnittelu ja toteuttaminen Helsingin poliisilaitoksessa

Teemu Kajanmaa

11/2019

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto
Teemu Kajanmaa	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Etsintäkuulutettujen löytäminen osana päivittäisrikostutkintaa – Projektin suunnittelu ja toteuttaminen Helsingin poliisilaitoksessa	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Virve Haarla Ilkka Lukkari	Toiminnallinen opinnäytetyö
Tiivistelmä	
<p>Opinnäytetyöni kertoo toteuttamastani projektista etsintäkuulutettujen löytämiseksi Helsingin poliisilaitoksen päivittäisrikostutkinnan ryhmässä. Päivittäisrikostutkinnan rajalliset resurssit ja kasaantuva uusien rikosilmoitusten määrä ei mahdollista tutkijan palaamista aikaisempien rikosilmoitusten pariin selvittämään etsintäkuulutetun mahdollisesti päivittyneitä tietoja. Seurauksena voi olla rikoksen syyteoikeuden vanhentuminen löydettävissä olevan etsintäkuulutetun jäädessä tavoittamattomiin.</p> <p>Projektin tarkoituksena oli kokeilla uutta toimintamallia tutkintaryhmän etsintäkuulutettujen henkilöiden nykytilan selvittämiseksi ja saada avoimia rikosilmoituksia prosessissa eteenpäin. Osaltaan projektin toivottiin kehittävän työharjoittelussa olevaa nuorempaa konstaapelia rikostutkijana. Projektille ei asetettu tulostavoitteita, se toteutettiin ensimmäistä kertaa kartoittaen kyseisen toimintamallin kannattavuutta osana ryhmän toimintamallia sekä työharjoittelua.</p> <p>Projekti toteutettiin kolmen viikon aikana kesä- heinäkuussa 2019 ja se todettiin kaikilla osa-alueilla kannattavaksi toiminnaksi. Ryhmän tutkinnanjohtaja ilmoitti projektista tulevan osa ryhmän toimintaa, ja yhteismielissä koimme sen hyväksi keinoksi työharjoittelijan kouluttamisessa.</p> <p>Opinnäytetyö koostuu projektin taustalla vaikuttavien lakien avaamisesta sekä projektin toteutuksen kertomisesta vaiheittain. Opinnäytetyön lopussa kerron projektin tuloksista, avaan siihen liittyviä haasteita sekä arvioin projektia kokonaisuudessaan.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
35 + Liite	Marraskuu 2019
Avainsanat	
Etsintäkuulutettu, etsintäkuulutetus, Helsingin poliisilaitos, päivittäisrikostutkinta	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Opinnäytetyön taustalla	2
1.2 Opinnäytetyön rakenne	3
2 ETSINTÄKUULUTUS	5
2.1 Yleistä	5
2.2 Etsintäkuulutukset päivittäisrikostutkinnassa	5
2.3 Laillinen perusta	7
2.3.1 Poliisilaki	8
2.3.2 Esitutkintalaki	9
2.3.3 Pakkokeinolaki	13
2.4 Etsintäkuulutuksen vaikutukset kuulutetulle	15
3 PROJEKTIN TOTEUTUS.....	18
3.1 Taustatyö / Ensimmäinen vaihe	18
3.2 Toteutus / Toinen vaihe.....	25
4 HAASTEET / ONGELMAT	28
4.1 Syyteoikeuden vanheneminen.....	28
4.2 Esitutkinnan karttaminen	28
4.3 Poste restante.....	29
5 TULOKSISTA.....	31
6 POHDINTAA	33
LÄHTEET	34
LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön taustalla

Poliisiammattikorkeakoulun työharjoitteluun sisältyy noin 15 viikon mittainen tutkinnan harjoittelu. Helsingin poliisilaitoksessa tämä on toteutettu siten, että harjoittelija viettää ensimmäiset yhdeksän viikkoa ns. koulutusryhmässä, josta siirtyy tämän jälkeen kuudeksi viikoksi osaksi yhtä tutkinnan ryhmää. Suurin osa työharjoittelijoista päätyy päivittäisrikostutkinnan ryhmiin, mutta paikkoja on myös esimerkiksi petos-, ryöstö- ja lähisuhdeväkivallan ryhmissä. Allekirjoittanut sai paikkansa päivittäisrikostutkinnan ryhmästä.

Ryhmässä aloittaessani tutkinnanjohtaja ja ryhmänjohtaja perehdyttivät minut ryhmän toimintamalleihin sekä tilastoihin ja tavoitteisiin. Tutkintaryhmä koostui kahdeksasta tutkijasta, tutkintasihteeristä, ryhmän- ja tutkinnan johtajasta sekä yhdestä työharjoittelijasta. Yksi läpikäydyistä toimintamalleista koski etsintäkuulutettuja. Kun tutkija etsintäkuuluttaa henkilön, rikosilmoitus siirretään ”etsintäkuulutetut” -kansioon, josta se poimitaan takaisin tutkittavaksi henkilön löytyessä. Etsintäkuulutuksia ryhmällä oli noin 70 kappaletta, jotka jakautuivat noin 50 etsintäkuulutetulle henkilölle. Ero johtuu siitä, että yhdellä henkilöllä voi olla useita etsintäkuulutuksia voimassa eri tapauksiin liittyen.

Helsingin poliisilaitoksen päivittäisrikostutkinnan puolella tutkintaan tulevien rikosilmoitusten määrä on epäsuhteessa tutkinnan kapasiteetille. Sama tilanne on pitkälti koko maassa. Resurssit ohjataan törkeiden ja yhteiskunnan kannalta merkittävien rikosten tutkintaa. Massarikosten tutkijoiden pöydiltä löytyy tutkinnassa olevien rikosilmoitusten lisäksi uusia vielä käsittelemättömiä ilmoituksia poikkeuksetta. Jos rikosilmoitukseen liittyvälle henkilölle asetetaan etsintäkuulutus, niin tutkijalla on harvoin aikaa palata ilmoitukseen uuden tiedon toivossa. Ilmoitus jää odottamaan henkilön löytymistä esimerkiksi kenttäpoliisin toimesta tai etsintäkuulutetun ollessa oma-aloitteisesti tekemisissä poliisin kanssa kuten passia hakiessa. Teoriassa on täysin mahdollista, että etsintäkuulutetun henkilön tiedot ovat päivittyneet siitä kun asiaa on viimeksi tutkittu. Tutkijalla ei kuitenkaan ole aikaa näiden tietojen jatkuvaan tarkasteluun. Henkilö jää tavoittamatta ja rikoksen syyteoikeus vanhenee. Poliisin resurssipula ja massarikosten tutkinnan rajoittaminen on ollut viime vuosina laajasti keskusteltuna sekä politiikassa että valtamediassa.

Näiden tietojen pohjalta päädyimme tutkinnan- ja ryhmänjohtajan kanssa kehittämään projektin, joka on ajankohtainen ja tukee ryhmän toimintaa etsintäkuulutettujen osalta sekä

kehittää työharjoittelijaa tutkijana. Projektissa kartoitin etsintäkuulutettujen nykytilat, päivittin tiedot tutkijoille ja lopuksi johdin etsintäpartion toimintaa pääkaupunkiseudulla olevien etsintäkuulutettujen löytämiseksi. Tämä toteutettiin ilman hypoteeseja projektin onnistumisesta sillä tarkoitus oli kokeilla uutta toimintamallia ryhmään ja sen kannattavuutta. Lopputuloksena projektista tuli kaikilla asteikoilla onnistunut ja se otettiin jatkuvaan käyttöön kyseisessä päivittäisrikostutkinnan ryhmässä.

1.2 Opinnäytetyön rakenne

Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi kokeilu, toimintatapa tai ammatillisen prosessin dokumentointi¹. Tässä opinnäytetyössä kuvaan suorittamani kokeilun etsintäkuulutettujen löytämiseksi ja avaan prosessin lukijalle vaiheittain. Opinnäytetyön tekemisessä hyödynnän eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuja projektiin liittyvistä tapauksista, aikaisempia etsintäkuulutettujen hakuun liittyviä opinnäytetöitä sekä omia kokemuksia projektin toteuttamisen vaiheista. Tarkoituksena on antaa lukijalle käsitys projektin toteuttamisen vaiheista sekä eri vaiheisiin liittyvistä laillisista edellytyksistä.

Opinnäytetyön alkuun annan lukijalle näkemyksen etsintäkuulutuksen nykytilasta ja opinnäytetyön ajankohtaisuudesta. Avaan lukijalle projektin taustalla merkittävimmin vaikuttaneet lait ja tuon ilmi niihin liittyviä eduskunnan oikeusasiamiehelle tulleita kanteluita, jotka käsittelevät projektissa huomioitavia asioita. Kerron myös etsintäkuulutuksen vaikutuksista kuulutetulle henkilölle. En ota kantaa törkeämpiä rikoksia tutkivien tutkijoiden käyttämiin pakkokeinoihin ja niiden suoriin ja epäsuoriin vaikutuksiin heidän etsintäkuulutettamille henkilöille. Tästä minulla ei ole omakohtaista kokemusta eikä ammattitaitoa riittävän tarkkaan tuotokseen.

Kolmannessa luvussa kerron toteutuneesta projektista vaiheittain. Tarkoituksena on antaa lukijalle käsitys kuinka vastaavan projektin voisi tehdä ja mitä hyödyllisiä seikkoja sen aikana tuli esille ja on huomioitava. Toteuttamisen kannalta on tärkeä muistaa jokaisen tutkintaryhmän olevan yksilöllinen eikä samaa kaavaa voi todennäköisesti noudattaa kaikkialla. Avaan tämän jälkeen projektiin liittyviä haasteita ja lopulta kerron tulokset, joita projektilla saavutettiin.

¹ Salonen 2013, 41

Opinnäytetyöstä ei tule erikseen produktia, eli opasta kuinka tämänkaltainen projekti tulisi suorittaa. Vastaavasta projektista ei ollut aikaisempaa opinnäytetyötä, joten koin projektista kertomisen hyödyllisemmäksi kuin oppaan laatimisen. Oppaan tekemisessä olisi syytä ottaa huomioon sen soveltuvuus eri poliisilaitoksille käytössä olevat resurssit sekä tutkintaryhmien toimintamallit ja vastuut huomioiden. Kyseisen oppaan tekemisessä voisi soveltaa tätä, sekä Jere Pääkkösen ja Samuel Erikssonin opinnäytetöitä, joissa käsitellään myös etsintäkuulutettuihin liittyviä toimintamalleja Itä-Uudenmaan ja Lohjan poliisilaitoksilla.

Opinnäytetyön lopussa on liitteenä yksinkertainen prosessikaavio havainnollistamaan projektissa toteutettuja vaiheita. Prosessikaaviossa kuitenkin viitataan opinnäytetyössä käytyihin asioihin, joten kaavio ei toimi oppaana yksinään.

2 ETSINTÄKUULUTUS

2.1 Yleistä

Suomessa on etsintäkuulutettuja henkilöitä reilut 20 000 kappaletta². Etsintäkuulutuksia on voimassa enemmän, sillä yhdellä henkilöllä voi olla useampi kuulutus eri asioihin liittyen. Myös esine tai ajoneuvo voidaan etsintäkuuluttaa sellaisen kadotessa tai ollessa rikoksella viety.

Etsintäkuulutus on toimivaltaisen viranomaisen päätökseen perustuva ilmoitus, joka poliisin henkilökäsitelmän avulla saatetaan viranomaisten tiedoksi ja jossa pyydetään tietyn henkilön tavoittamiseksi tarpeellisia tietoja³.

Poliisiasiantietojärjestelmässä (myöhemmin PATJA) etsintäkuulutus näkyy etsintäkuulutuksen kohteelle osoitettuna merkintänä pyydetyn toimenpiteen suorittamiselle. PATJA sisältää henkilöistä sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeen poliisilain 1:1 § poliisin tehtäviksi säädettyjen tehtävien suorittamiseksi. Poliisi saa käsitellä henkilön perustietoja siten, kun laissa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa toisessa luvussa määrätään.

Etsintäkuulutuksen ovat jaettu PATJAssa kolmeen ryhmään, jotka sisältävät erilaisia toimenpitepyyntöjä:

1. Ehdoton kiinniotto
2. Ehdollinen kiinniotto
3. Poliisitoimet / Paperiasiat.⁴

2.2 Etsintäkuulutukset päivittäisrikostutkinnassa

Päivittäisrikostutkinnassa etsintäkuulutukset asettuvat valtaosin kolmanteen ryhmään, yleensä ohjeilla ”olinpaikkailmoitus + annettava todisteellinen kutsu saapua kuulusteluun tai kuulusteltava” ja kuulustelun valmiilla pohjalla. Etsintäkuulutetun tavannut poliisi voi

² Karjalainen 12.8.2012; Yle 15.7.2002; Pääkkönen 2017, 3

³ Helminen ym. 2014, 807

⁴ Pääkkönen 2017, 4.

käyttää tilanteessa omaa harkintavaltaansa ja toimia parhaalla näkemällään tavalla tilanteeseen nähden. Jos pyydetty toimenpide ei ole mahdollista suorittaa esimerkiksi henkilön päihetyystilan takia, voidaan tältä ottaa yhteystiedot ja välittää nämä tutkijalle. Ainoastaan ehdottomassa kiinniotossa poliisilla ei ole valtaa käyttää omaa harkintaansa pyydetyn toimenpiteen suorittamiseksi.

Esitutkinta voi kestää yksinkertaisissakin tapauksissa pitkään. Syyksi ilmoitetaan usein henkilöstöpula, jonka takia esitutkinnan toimittaminen viivästyy. Tutkinnassa resurssit priorisoidaan esimerkiksi henkirikosten ja yhteiskunnan kannalta merkittävien talousrikosten tutkintaan. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, että massarikosten tutkinta jää prioriteetissa toissijaiseksi ja viivästyy.⁵

Kyseisellä päivittäisrikostutkinnan ryhmällä, jossa suoritin työharjoittelun tutkinnan jakson, henkilön etsintäkuulutuksia oli voimassa noin 70 kappaletta. Oletukseni on, että myös muilla päivittäisrikostutkinnan ryhmillä Helsingissä on kutakuinkin vastaava määrä kuulutettuja, sillä resurssit ovat samat kaikille eikä ryhmillä ole etuoikeuksia toisiinsa nähden. Yhdellä henkilöllä saattaa olla voimassa useampikin kuulutus eri tapauksiin liittyen, mikä lisäsi kuulutusten määrää suhteessa kuulutettuihin. Etsintäkuulutettuja henkilöitä oli voimassa noin 50 kappaletta.

Päivittäisrikostutkinnan rajalliset resurssit tarkoittavat etsintäkuulutettujen osalta sitä, että avoinna olevaan rikosilmoitukseen ei välttämättä kyetä palaamaan ellei kuulutettu henkilö löydy muita reittejä pitkin. Tutkija siirtää jutun ”etsintäkuulutetut” -kansioon, johon palataan yleensä vain jos tutkijan pöydälle tulee tieto henkilön löytymisestä. Muita reittejä henkilön löytämiseksi on pääosin poliisin tavatessa etsintäkuulutettu henkilö toisen tehtävän yhteydessä, henkilön omatoiminen ilmoittautuminen poliisille, etsintäkuulutetun ulkomaille pyrittäessä tai sieltä palatessa. Rikoskomisario Heikki Sandbergin mukaan pelkästään sähköisiä rikosilmoituksia tulee Helsingin poliisilaitokselle noin 90 päivässä, näiden osalta jonoa on jopa 4000 kirjaamattoman ilmoituksen verran. Jonoa on vuoden 2019 kesältä ja syksyltä kasvattanut Suomen EU-puheenjohtajuuskausi, mutta tilanne kuvastaa hyvin voimassa olevaa resurssipulaa.⁶

⁵ Helminen ym. 2014, 449 - 450.

⁶ Iltalehti 30.9.2019.

Yleisimmät syyt etsintäkuulutuksille olivat rikoksesta epäillyn tavoittamattomuus puutteellisten tai virheellisten henkilötietojen takia tai henkilö ei kutsusta huolimatta saapunut kuuluttavaksi esitutkintaan. Tutkinnan ryhmällämme oli vain yksi etsintäkuulutettu, joka ei ollut rikoksesta epäillyn asemassa. Poliisilla on käytössä useita eri järjestelmiä ja rekistereitä, joiden kautta henkilötietoja on saatavilla, mutta myös näissäkin rekistereissä voi olla vanhentunutta tietoa esimerkiksi puhelinnumeron tai osoitteiden osalta. Palaan eri rekistereiden hyödyntämiseen myöhemmin kertoessani projektin toteuttamisen vaiheista.

2.3 Laillinen perusta

Suomen perustuslaki 1:2 §

Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Suomen perustuslaissa määritellään julkisen vallan käytöstä ja poliisi on julkisen vallan käyttäjä. Poliisin toiminnan on perustuttava aina lakiin perustuslain nojalla.⁷ Poliisin toiminnasta ja käytettävissä olevista keinoista määrätään tarkemmin esimerkiksi poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa.

Suomen perustuslain 2:7 § mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, eikä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa 3220/4/05 käsiteltiin tapaus, joka on syytä huomioida niin tehdyssä projektissa kuin poliisin päivittäisessä toiminnassa: Poliisipartio tapasi etsintäkuulutetun henkilön, joka ei kutsusta huolimatta saapunut kuulusteluun. Etsintäkuulutuksen ohje oli ”olinpaikkailmoitus + annettava todisteellinen kutsu saapua kuulusteluun tai kuulusteltava”. Partio epäili kuulutetun karttavan esitutkintaa kuulutuksen ollessa voimassa useita kuukausia ja toimitti henkilön poliisilaitokselle kuuluttavaksi. Kuulutetun ulkomaanmatka peruuntui lähdön viivästyttyä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnitti ratkaisussaan huomiota poliisipartion toimintaan suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen osalta, mutta ratkaisu ei antanut aihetta toimenpiteille. Henkilön

⁷ Suomen perustuslaki 1:2 §

kiinniottaminen ei ollut tapauksessa välttämätön ratkaisu etsintäkuulutuksessa pyydetyn olinpaikkailmoituksen takia. Ottaen huomioon esitutkintaan toimittamisen takia peruuntuneen ulkomaanmatkan, poliisin olisi ollut syytä toimia toisin.⁸

Vastaavia tilanteita välttääkseen, projekti suunniteltiin tarkoin lain edellyttämin seikoin ja pyrkien mukailemaan vähimmän haitan periaatetta.

2.3.1 Poliisilaki

1:1 § Poliisin tehtävät

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

2:1 § Henkilöllisyyden selvittäminen

Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on todennut henkilöllisyyden selvittämisen olevan oikeutettua, mikäli siihen liittyy tehtävä, jota varten se tarvitsee selvittää. Samassa ratkaisussa todettiin myös, että henkilöllisyyden esittäminen ei ole välttämätöntä jos henkilö on poliisin tuntema, eikä tilanteeseen liity poliisin tehtävä.⁹

⁸ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro 3220/4/05.

⁹ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 1681/4/08.

2:3 § Etsintäkuulutetun kiinniottaminen

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön.

Muu kuin 1 momentissa tarkoitettu etsintäkuulutettu on velvollinen poliisimiehen kehotuksesta saapumaan poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksen mukaiset toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta tai jos on todennäköistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa mainitun toimenpiteen, poliisimiehellä on oikeus ottaa hänet kiinni kuulutuksessa mainitun toimenpiteen suorittamiseksi.

Etsintäkuulutettu on, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteiden suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta.

Projektin tarkoitus oli nimenomaa edistää tämän hetkistä toimintamallia etsintäkuulutettujen osalta. Toiminnan edistämiseksi käytimme etsintäkuulutuksessa mainittujen toimenpiteiden suorittamiseen poliisiautoa, joka toimii toisen momentin mukaisena ”muuna paikkana”. Poliisiauto on tilanteessa riittävä tarvittavien toimenpiteiden suorittamiseen ja se noudattaa myös kuulutetun osalta vähimmän haitan periaatetta. Poliisilaitokselle vieminen olisi vienyt aikaa sekä kohdehenkilöltä että suorittavalta poliisipartiolta tarpeettomasti tilanteen hoitamisen kannalta. Myöskin valtaosa etsintäkuulutetuista oli tietoisia heitä koskeneista etsintäkuulutuksista, mikä antoi syyn epäillä, että henkilö ei noudattaisi kutsua saapua poliisiasemalle.

2.3.2 Esitutkintalaki

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä määritetään esitutkinnassa selvitettävät asiat. Samassa pykälässä määritetään esitutkinnassa selvitettäväksi epäilty rikos asian laadun edellyttämällä tavalla. Tällä tarkoitetaan tarvittavien resurssien ohjaamista tutkintaan. Tutkintaan käytettävät voimavarat riippuvat rikoksen vakavuudesta.¹⁰ Henkirikoksen selvittäminen on tärkeysjärjestyksessä korkeammalla kuin näpistys ja resurssit priorisoidaan tärkeysjärjestyksen

¹⁰ Helminen ym. 2014, 321.

mukaan. Päivittäisrikostutkinnassa käsitellään ns. massarikoksia ja yhden tapauksen hoitamiseen varatut resurssit ovat pienempiä.

3:10 § Esitutinnan rajoittaminen

- - Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen tai jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa mainitulla perusteella. Esitutinnan lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.

Esitutinnan rajoittamisen tarkoitus on pyrkiä säästämään poliisin, tuomioistuimen ja syyttäjän voimavaroja, sekä ohjata ne vaativampien rikoksien hoitamiseen. Voimavaroja säästämällä säästetään myös kustannuksia.¹¹ Tutkinnasta aiheutuvat kustannukset voidaan esittää syyttäjälle, joka päättää tutkinnan rajoittamisesta. Vuonna 2018 syyttäjä rajoitti noin 20 000 juttua poliisin esityksestä. Poliisi rajoitti omalla päätöksellä samana vuonna noin 11 000 esitutkintaa.¹² Poliisitarkastaja Antti Leppilahden mukaan tyypillisimmät esitutkinnan rajoittamisen rikosnimikkeet ovat näpistys, lievä varkaus, lievä petos, kunnianloukkaus ja liikenne-rikkomus.¹³

3:13 § Esitutinnan keskeyttäminen

Esitutkinta saadaan sen aloittamisen jälkeen tutkinnanjohtajan päätöksellä keskeyttää, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa. Esitutkinnan keskeyttämisestä päätettäessä on erityisesti otettava huomioon epäillyn rikoksen laatu.

Esitutkintaa on jatkettava ilman aiheetonta viivytystä, kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole.

¹¹ Helminen ym. 2014, 335-336.

¹² Yle 14.2.2019.

¹³ Yle 2.2.2018.

Vuonna 2018 poliisi keskeytti 106 000 esitutkintaa. Näistä valtaosa oli omaisuus- ja väkivaltarikostutkintoja. Ylen haastatteleman poliisitarkastaja Jyrki Ahon mukaan keskeytetyt jutut kuuluvat usein massarikoksiin. Näitä ovat esimerkiksi polkupyörävarkaudet ja nakki-kioskipahoinpitelyt, joissa tekijä jää helposti tuntemattomaksi.¹⁴

6:1 § Velvollisuus saapua esitutkintaan

Jos on syytä olettaa, että henkilöltä saadaan selvitystä rikoksesta, tai jos hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpidettä suoritettaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi, hän on velvollinen kutsusta saapumaan kutsun esittäneen esitutkintaviranomaisen lähimpään tarkoitukseen sopivaan toimipaikkaan tai muun esitutkintaviranomaisen vastaavaan toimipaikkaan. (30.12.2013/1145)

Kutsussa on ilmoitettava tutkittavana oleva rikos ja kutsuttavan asema esitutkinnassa.

Helmisen oikeuskirjallisuudessa otetaan katsaus myös aikaisempaa esitutkintalakia koskeva hallituksen esitys 14/1985, jossa todetaan, että esitutkintaan saapuminen ja kuulusteltavaksi alistuminen on yleinen kansalaisvelvollisuus, joka ulottuu myös maassa olevaan ulkomalaiseen¹⁵. Saapumisvelvollisuus pätee kaikkiin, joilta voidaan olettaa saatavan selvitystä tutkittavasta rikoksesta.¹⁶

6:2 § Nouto esitutkintaan

Jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Rikoksesta epäilty voidaan noutaa ilman kutsuakin, jos rikoksesta saatava seurata vankeutta ja on todennäköistä, että hän ei noudata kutsua, tai jos on syytä epäillä, että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

¹⁴ Yle 14.2.2019.

¹⁵ HE 14/1985, 24

¹⁶ Helminen ym. 2014, 411.

Noudosta päättää tutkinnanjohtaja. Noudosta on annettava noudettavaksi määrätylle kirjallinen määräys. Jos määräystä ei asian kiireellisyyden vuoksi ole kirjallisena, määräys ja sen perusteena olevat seikat on kerrottava noudettavalle kiinniottamisen yhteydessä.

Etsinnästä kuulusteluun noutoa varten säädetään pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n 1 momentissa ja 4 §:ssä.

Noutomääräys toimii pakkokeinona, jolla noudettava toimitetaan viranomaisen eteen. Noudettavan ei täydy olla rikoksesta epäillyn asemassa esitutkinnassa, vaan esimerkiksi avain todistaja, joka karttaa esitutkintaa voidaan joutua noutamaan, mikäli tämän poissaolo voisi vaarantaa tutkinnan¹⁷. Suoritettussa projektissa yksi etsintäkuulutetuista oli todistajan asemassa, loput rikoksesta epäiltyjä. Projektissa tutkinnanjohtaja ei määrännyt ketään noudettavaksi. Noutomääräys etsintäkuulutuksessa täyttää perusteet kotietsinnälle henkilön löytämiseksi, jos on syytä olettaa henkilön löytyvän etsinnässä.

7:1 § Kuulusteltavan läsnäolo

Kuulusteltavan on oltava itse läsnä kuulustelussa.

Jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta, asianosainen saa antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Samoin edellytyksin saadaan todistajaa kuulustella puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä. Rikoksesta epäiltyä saadaan kuulustella asiamiehen välityksellä vain, jos asia koskee rikosta, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta.

Asianosaiselta ja todistajalta on otettava vastaan heidän tarjoamansa kuulustelukertomusta täydentävät kirjalliset selvitykset.

Vähimmän haitan periaatetta sovellettaessa tulee ottaa huomioon asianosaisen läsnäolon tarve tutkinnassa. Puhelinkuulustelusta löytyy esimerkiksi poliisiammattikorkeakoulun Jani Ahopellon opinnäytetyö, jossa Ahopelto toteaa puhelimen käytön kuulustelussa olevan nykypäivänä yleisesti toimiva ratkaisu¹⁸. Kuulustelua suorittaessa muutoin kuin kuultavan

¹⁷ Helminen ym. 2014, 416

¹⁸ Ahopelto 2019, 14-15

ollessa läsnä, on kiinnitettävä erityistä huomiota kuultavan oikeuksien toteutumiseen¹⁹. Vaikka tutkija katsoo, että kuulustelu voidaan suorittaa etänä, kuulusteltavalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi henkilökohtaisesti, jos hän sitä haluaa²⁰.

2.3.3 Pakkokeinolaki

2:1 § Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn.

Poliisimies saa myös ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Poliisimies saa lisäksi ottaa tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana kiinni vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä, jos kiinniottaminen on tarpeen hänen poistumisensa estämiseksi.

Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättäminen voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinnioton jatkuminen yli 12 tuntia edellyttää pidättämisen edellytysten olemassaoloa.

8:3 § Yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

¹⁹ Ahopelto 2019, 17-18

²⁰ HE 222/2010, 215

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

Jotta kotietsintä henkilön löytämiseksi voidaan suorittaa, täytyy etsintäkuulutuksessa olla perusteet kotietsinnän täyttymiseksi. Projektissa kohteena olleet henkilöt olivat pääosin etsintäkuulutettu paperiasioihin kuuluvalla ”olinpaikkailmoitus + annettava todisteellinen kutsu saapua kuulusteluun tai kuulusteltava” -etsintäkuulutuksella. Kyseinen toimenpidepyyntö ei täytä kotietsinnän edellytyksiä. Paperiasioista ainoastaan vastaajaksi haastettava -etsintäkuulutus täyttää kotietsinnän edellytykset.²¹

Henkilön löytämiseksi suoritettussa kotietsinnässä tulee menetellä siten, että etsinnän piiriin kuuluvat tilat tarkastetaan sillä laajuudella, että saadaan selko siitä, onko henkilö kohteessa. Etsinnässä ei ole sallittua tutkia paikkoja tarkemmin, esimerkiksi laatikostojen penkominen ei ole perusteltua. Ainoastaan tilat, joihin voidaan olettaa ihmisen mahtuvan on sallittua tarkastaa.²²

Erittäin pätevillä perusteilla kotietsinnän toimittamisesta muualla kuin henkilön hallinnassa olevasta paikasta voi tarkoittaa esimerkiksi näköhavaintoa, kuulohavaintoa tai muuta erittäin luotettavaa tietoa²³.

8:4 § Paikanetsinnän edellytykset

Paikanetsintä saadaan toimittaa esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin edellytyksin ja 3 §:n 1 momentissa tarkoitettun henkilön löytämiseksi.

Paikanetsintä saadaan toimittaa myös henkilön löytämiseksi sellaisilla edellytyksillä, mitä pakkokeinolain 8:3 § mainitaan. Paikanetsinnän kohteena olevan tilan ei tarvitse olla etsittävän henkilön hallinnassa. Tämän kaltainen tila voi olla esimerkiksi liikehuoneen henkilökunnalle tarkoitettu tila.

²¹ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 1065/4/10

²² Helminen ym. 2014, 1056.

²³ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 2773/4/15

8:15 § Paikkaan kohdistuvasta etsinnästä päättäminen

Yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuim.

Jos yleisessä kotietsinnässä tai paikanetsinnässä ilmenee, että etsintä kohdistuu 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tietoon, tai jos erityinen kotietsintä on välttämätöntä toimittaa kiireellisesti, pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää erityisen kotietsinnän toimittamisesta ja etsintävaltuutetun määräämisestä.

Poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän tai paikanetsinnän henkilön löytämiseksi tai sellaisen esineen takavarikoimiseksi, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään. Poliisimies voi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän myös silloin, kun etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

Hyvänä perusmallina voidaan pitää sitä, että lähtökohtaisesti kotietsintään tarvitaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös. Eritoten silloin, kun kotietsinnän toimittamisella ei ole kiire. Kuitenkin esitutkintaan noudettavan, kiinniotettavan, pidätettävän, vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai henkilökatsastukseen toimitettavan tavoittamiseksi suoritettavasta etsinnästä voi päättää poliisimies²⁴.

2.4 Etsintäkuulutuksen vaikutukset kuulutetulle

Etsintäkuulutuksia voi olla PATJA:ssa kolmea erilaista: ehdoton kiinniotto, ehdollinen kiinniotto ja poliisitoimet / paperiasiat. Etsintäkuulutusten suurimmat erot löytyvät poliisin oman harkintavallan käyttömahdollisuudesta sekä etsintäkuulutuksessa pyydetystä toimenpiteestä ja sen suomista pakkokeinoista.

Ehdottomassa kiinniotossa etsintäkuulutettu henkilö tavatessaan poliisin on otettava tämä kiinni ja suoritettava pyydetty toimenpide, esimerkiksi passitettava vankilaan. Tätä ei voi

²⁴ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 2811/4/08

lykätä tai päättää toisin poliisin toimesta vaan suorite on tehtävä. Ehdollisen kiinnioton ja paperiasioiden hoitamisessa poliisimies voi käyttää omaa harkintavaltaa pyydetyn toimenpiteen suorittamisesta. Tästä on esimerkki eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa 3220/4/05, jossa kantelija oli kiinniotettu tarpeettomasti häntä koskevan etsintäkuulutuksen takia. Poliisimiehet olisivat voineet ja AOA:n mukaan heidän olisi pitänyt käyttää omaa harkintavaltaansa paremmin vähimmän haitan ja suhteellisuusperiaatetta noudattaakseen.²⁵

On täysin mahdollista, jopa todennäköistä, että etsintäkuulutettu ei tiedä olevansa etsintäkuulutettu. Toki henkilön taustojen mukaan tämä voi päätellä olevansa etsintäkuulutettu esimerkiksi tahallisesti välttelemällä esitutkintaa rikosasiassa. Etsintäkuulutuksen yhtenä tavoitteena voi olla henkilön kiinniottaminen yllätyksellisyyssmomentin avulla, mutta muutoin etsintäkuulutus asetetaan henkilölle nimenomaan tämän tavoittamattomuuden takia, jolloin luonnollisesti kohdehenkilölle ei ole voitu kertoa kuulutuksesta.

Suomen valtion rajat ylittäessä mahdollisessa tarkastuksessa näkyy henkilön tiedoista jos tällä on voimassa oleva etsintäkuulutus Suomessa tai Schengen alueella. Tässä vaiheessa on erityisen tärkeää, että poliisimies toimii kuulutuksessa pyydettyjen toimenpiteiden mukaisesti ja mahdollisuuksien mukaan omaa harkintavaltaa käyttäen. Seuraukset saattavat olla kuulutetulle rahallisesti suuret, sekä henkisesti raskaat esimerkiksi ulkomaan matka peruuntuessa kuulutuksen takia.

Henkilöön kohdistunut etsintäkuulutus voi näkyä etsintäkuulutetun tai hänen läheisilleen myös ajoneuvon pysäytyksinä. Poliisilla on vuodesta 2014 alkaen ollut käytössään rekisterikilven lukulaite ja videojärjestelmä – REVIKA. Järjestelmän idea on lukea ajoneuvon rekisterikilpi ja tarkastaa kilven perusteella saadut tiedot niin ajoneuvosta kuin sen omistajasta tai haltijasta. Mikäli ajoneuvon liittyvällä henkilöllä on etsintäkuulutus voimassa niin REVIKA nostaa tämän tietokoneen näytölle.²⁶ Poliisin osalta järjestelmä helpottaa etsintäkuulutettujen tavoittamista, mutta järjestelmä ei ole aukoton. Ajoneuvon kuljettajana voi toimia muu kuin rekisteriin merkitty omistaja tai haltija, jolloin kuljettaja saattaa joutua poliisin pysäyttämäksi tarpeettomasti REVIKAN ajoneuvon tietoihin perustuvan ilmoituksen takia.

²⁵ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 3220/4/05.

²⁶ Pyykkönen 2017, 6.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa 979/4/07 kantelija oli pysäytetty kolmesti liikenteessä lyhyen ajan sisään tämän etsintäkuulutuksen takia. Kantelijan etsintäkuulutus oli jäänyt peruuttamatta tämän saatua haaste tiedoksi ja peruuttamaton etsintäkuulutus johti tarpeettomiin pysäytyksiin kantelijan osalta. AOA on ratkaisussaan kuitenkin todennut poliisin toimineen ajoneuvon pysäytyksissä oikeutetusti, sillä partiolla ei ole voinut olla tietoa siitä, että kantelija oli jo tavoitettu.²⁷

²⁷ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 979/4/07.

3 PROJEKTIN TOTEUTUS

Aloitin työharjoitteluni tutkinnan kierron viimeiset kaksi jaksoa, eli kuusi viikkoa Helsingin poliisilaitoksen yhdessä päivittäisrikostutkinnan ryhmistä. Aloituskeskustelussa tutkinnanjohtajan ja ryhmänjohtajan kanssa totesimme, että kykenisin suorittamaan ryhmän avuksi projektin etsintäkuulutettujen henkilöiden löytämiseksi sekä rikosilmoitusten saamiseksi prosessissa eteenpäin. Projektin tarkoitus oli myös toimia erilaisena koulutuskeinona työharjoittelijalle ja tarkastella mikäli tämä olisi kannattava toimintamalli. Emme asettaneet projektille hypoteesia sen onnistumisesta. Kyseessä oli testi, jonka tuloksen mukaan projektia muokataan, lopetetaan tai otetaan pysyvään käyttöön.

Tässäkin ryhmässä ongelmaksi oli muodostunut poliisin käytössä olevien resurssien kohdentaminen törkeiden ja yhteiskunnan kannalta merkittävien rikosten selvittämiseen. Rajallisia resursseja käytetään siihen mikä on isossa kuvassa tärkeintä.²⁸ Ryhmässä toimivien tutkijoiden ei ollut vallitsevan tilanteen lomassa mahdollista palata aikaisempaan, jopa toista vuotta vanhaan tapaukseen ja selvittää etsintäkuulutetun nykytilaa. Uusia avoimia rikosilmoituksia odottaa pöydällä kymmenittäin lisää, jotka vaativat toimenpiteitä tutkijalta.

Projektin onnistumisen arviointia käsittelemme myöhemmin opinnäytetyössä tuloksista, omasta pohdinnasta sekä siihen liittyvistä haasteista kertoessa.

3.1 Taustatyö / Ensimmäinen vaihe

Projektin alkuun kävimme läpi ryhmän nykyisen toimintamallin etsintäkuulutusten osalta. Tutkija koettaa aluksi tavoittaa kohdehenkilön puhelimitse, sähköpostilla tai kirjeitse. Mikäli kohtalaisella aikavälillä nämä menetelmät eivät tuota tulosta, tutkija voi laittaa henkilölle etsintäkuulutuksen voimaan yleensä saatesanoilla ”olinpaikkailmoitus + annettava todisteellinen kutsua saapua kuulusteluun tai kuulusteltava”. Tarkoituksenmukaista on myös, että rikosilmoituksen yhteydestä löytyy valmis pohja kuulustelulle, sillä kuulutetun tavannut poliisi ei

²⁸ Yle 9.1.2019.

todennäköisesti ole jutun tutkija ja täten perillä etsintäkuulutuksen taustalla vaikuttavista seikoista.

Ryhmän etsintäkuulutetuista henkilöistä yksi oli todistajan asemassa, kaikki muut rikoksesta epäillyn asemassa. Käsiteltävän rikoksen ollessa siinä pisteessä, ettei se etene ilman etsintäkuulutetun tavoittamista, laitettiin keskeneräinen esitutkintapöytäkirja kuulutetun -kansioon. Tästä toimintatavasta on monia eri variaatioita ryhmien välillä, useissa ryhmissä tutkijoilla on omat lokerot omille etsintäkuulutuksilleen. Yleisesti ajatellen miellän yhteisen kansioon järkeväksi ratkaisuksi, sillä kaikki ryhmän etsintäkuulutetut löytyvät sovitusta paikasta. Toisen tutkijan pöydältä oikean esitutkintapöytäkirjan koluaminen voi paikoitellen olla epäkäytännöllistä esimerkiksi tämän ollessa lomalla. Eri vuosien rikosilmoituksille oli omat kansionsa ja ilmoitukset lajiteltiin kansioihin ilmoitusnumeroiden mukaisessa järjestyksessä.

Valmiiden kansioiden ansiosta projekti oli helppo aloittaa ilman, että jokaiselta tutkijalta tarvitsi erikseen kysyä etsintäkuulutettujen pöytäkirjoja. Tutkinnanjohtajan kanssa käydyn suunnitelman mukaisesti aloitin luomalla Excel -taulukon, johon tein pohjan kuulutetun tiedoille, sekä tarvittaville lisätiedoille jos projektin aikana niitä selvisi. Jokaisen kuulutetun henkilön osalta kävin seuraavan mantran läpi:

1. *Etsintäkuulutuksen voimassaolo*
2. *Yhteydenottoyritys kuulutettuun*
3. *Osoitetietojen tarkastaminen*
4. *Maassaolo (ulkomaalainen henkilö)*
5. *Listaaminen Excel -taulukoon*

Etsintäkuulutuksen voimassaolon tarkastamista varten käytin PATJAA. PATJA:sta näkyy henkilön kaikki voimassaolevat ja peruutetut etsintäkuulutukset sekä näiden syyt. Jos etsintäkuulutetulla oli voimassa useampi kuin yksi kuulutus niin tätä ei olisi järkevä hoitaa puhelimitse. Asiassa voi tulla epäselvyyksiä eikä kuulutetun oikeusturva välttämättä toteudu. Projektin lähtökohtana oli keskittyä vain oman ryhmän avoinna oleviin tapauksiin, mutta koin järkeväksi ottaa huomioon tarvittavissa määrin myös muut avoimet tapaukset kuulutetun

henkilön osalta vähimmän haitan periaatetta noudattaen. Muutamassa yksittäisessä tapauksessa kuulutus oli jo peruutettu ja pyydetty toimenpide suoritettu. Näissä tapauksissa otin yhteyden jutun tutkijaan ja kerroin kuulutuksen olleen peruutettu ja tarvittavien asiakirjojen olevan matkalla tai tapauksen olleen kokonaan hoidettu. Riippuen tehdyistä toimenpiteistä.

Kohdassa kaksi tarkoituksena oli selvittää kuulutetun henkilön tuorein mahdollinen puhelinnumero ja olla tähän yhteydessä puhelimitse. Tässä vaiheessa poliisin käytössä olevien tietojärjestelmien sujuvasta käytöstä on paljon apua. Ensimmäisenä koitin tavoittaa kuulutetun ilmoituksen yhteydessä olevasta puhelinnumerosta mikäli sellainen oli olemassa. Jos yhteyttä ei saatu niin etsin henkilön yhteystietoja numeropalvelusta sekä muista poliisin järjestelmissä olevista ilmoituksista. Aina on olemassa mahdollisuus, että henkilön numero on kirjattu aikaisemmin virheellisesti tai hänen viimeisin ilmoittama numero on väärä, mutta puolen vuoden takaisesta numerosta voi saada yhteyden.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä 3220/4/05 AOA arvosteli poliisimiehen toimintaa siitä, että etsintäkuulutetun osoitetietoja ei ollut tarkastettu asiaan kuuluvalla tavalla ja lopulta etsintäkuulutuksesta aiheutui tarpeetonta haittaa kuulutuksen kohteena ollelle henkilölle. Etsintäkuulutusta ei olisi alkuunkaan tarvittu, jos osoitetiedot olisi tarkastettu riittävällä tarkkuudella.²⁹

Muutamassa tapauksessa etsintäkuulutettu henkilö saatiin puhelimitse kiinni. Yksi asui pääkaupunkiseudun ulkopuolella ja ohjeistin hänet käymään kotipaikkakunnan poliisilaitoksella asian monimutkaisuuden takia. Helsinkiin hänet olisi ollut kohtuutonta velvoittaa tulemaan. Yksi tavoitettu henkilö ei tiennyt omasta etsintäkuulutuksestaan, joka oli ollut voimassa melkein vuoden. Tämäkin ohjeistettiin saapumaan poliisilaitokselle asian selvittämiseksi.

Etsintäkuulutetun sijaintia ei saanut projektin aikana selvittää televalvontaa käyttäen. Pakkokeinolain 10 luvun 6 § määritetään televalvonnasta ja sen edellytyksistä. Televalvonnan käytön edellytykset koskevat laajempia ja yhteiskunnan kannalta merkittävämpiä rikoksia kuin mitä päivittäisrikostutkinnassa tutkitaan.³⁰

²⁹ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: Dnro. 3220/4/05.

³⁰ Pakkokeinolain 10 luvun 6 § (26.4.2019/587).

Kohdassa kolme ensisijaisesti katsoin ilmoituksessa mainitun osoitteen sekä Väestörekisterikeskuksen valtakunnallisesta väestötietojärjestelmästä (jatkossa VTJ). Molempien osoitteiden ollessa samat, on suuri todennäköisyys, että kyseinen henkilö asuu siellä. Jos osoitteet poikkesivat toisistaan, niin oli syytä tarkastaa asia täsmällisemmin. Usein ero osoitteessa vanhan rikosilmoituksen kohdalla johtui siitä, että henkilö on muuttanut, mutta tieto muutosta ei päivity automaattisesti rikosilmoitukseen. Oli myös useita tapauksia, joissa kuulutetun osoite oli merkitty Poste restanteksi. Näissä tapauksissa oli syytä vertailla henkilön aiemmin poliisille selvinneitä osoitteita poliisin eri järjestelmistä sekä henkilön aikaisempia VTJ osoitteita, jos niistä löytyisi yhtäläisyyksiä ja nykyinen olinpaikka olisi täten selvittävissä. Osoitetiedoissa ollessa epäselvyyksiä kirjasin ne lopulta Exceliin lisätietoihin tapaukseen liittyen.

Poste restante on esimerkiksi asunnottomien tarkoitettu ratkaisu, kun vakituista osoitetta ei ole. Maistraatille ilmoitetaan kotipaikkakunta ja postit voi hakea tämän paikkakunnan postista, jossa niitä säilytetään kaksi viikkoa. Poste restantesta on välillä puhetta uutisissa, ja siitä on mainittu muun muassa rikollisten käyttämänä keinona oman osoitetiedon luovuttamisen välttämiseksi³¹.

Kohta neljä vaikutti vain ulkomaalaisiin rikoksesta epäiltyihin. Poliisin käytössä olevista järjestelmistä näkee esimerkiksi henkilölle määrätyn maahantulokiellon ja onko hänet poistettu maasta. Maahantulokiellosta näkyy myös sen kesto sekä laajuus, eli onko kyseessä kansallinen vai Schengen aluetta koskeva kielto. Jos rikoksen selvittämisestä aiheutuneet kustannukset ovat kohtuuttomat suhteessa rikoksen laatuun voi tutkinnanjohtaja esittää esitutkinnan rajoittamispyynnön syyttäjälle. Näitä tapauksia oli ulkomaille takaisin muuttaneet tai maasta poistetut henkilöt, joista ei ollut syytä olettaa heidän palaavan takaisin. Maahantulokiellon loppuessa ennen rikoksen syyteoikeuden vanhentumista jätin käsitteillä olevan tapauksen avoimeksi PATJA:an. Etsintäkuulutetun saapuessa maahan jäisi tämä rajalla kiinni ja kuulutuksessa mainitut asiat saadaan hoidettua. On myös tarkastettava onko henkilö aiemmin rikkonut tälle määrättyä maahantulokieltoa. Tämä voi antaa syyn epäillä kuulutetun pyrkivän Suomeen uudestaan, jolloin kiinnijäämisen mahdollisuus kasvaa etsintäkuulutuksen vaikutuksesta. Ulkomaalaisilla henkilöillä, joilla ei ole suomalaista henkilötunnusta, voi olla

³¹ Turun Sanomat 1.11.2004; Uusi Suomi 22.5.2011

asiakasnumero, joka toimii henkilön tunnisteena. Asiakasnumero annetaan esimerkiksi turvapaikanhakijoille heidän ensirekisteröinnin yhteydessä.

Jos ensimmäisen tai toisen kohdan jälkeen etsintäkuulutus oli jo poistettu, rauennut tai henkilö tavoitettiin muutoin ja etsintäkuulutuksen vaatimat toimenpiteet saatiin suoritettua esimerkiksi puhelinkuulustelulla, niin henkilöä ei merkitty Excel-taulukkoon. Taulukossa oli erikseen kirjanpito jo päätetyille etsintäkuulutuksille kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Täten projektissa selvitetty tapaukset sisälsivät myös jo päätettyjä juttuja, jotka eivät jostain syystä olleet tulleet tutkintaryhmän tai tutkijan tietoon. Näiden osalta toimin kuten kohdassa yksi on mainittu ja välitin tiedon eteenpäin asiasta vastaavalle tutkijalle.

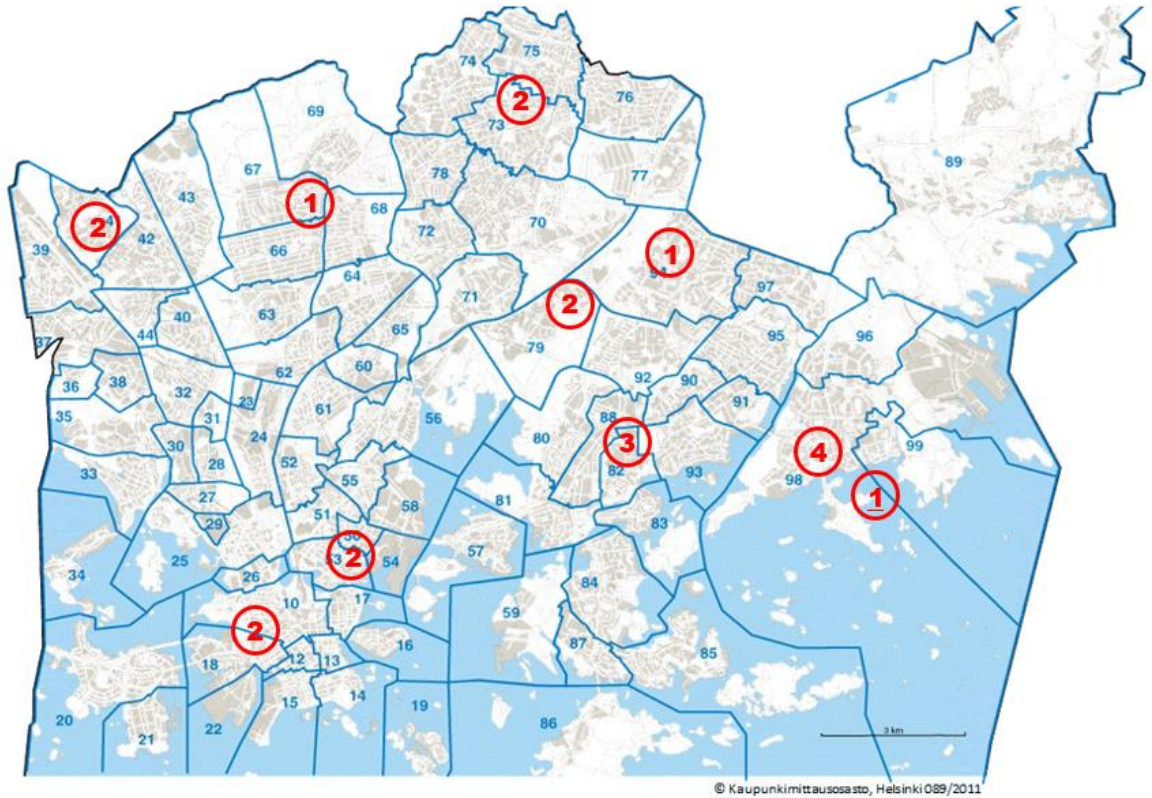
Etsintäkuulutetun jäädessä tavoittamattomiin tai tämän ollessa haluton hoitamaan asiaa puhelimitse, etsintäkuulutus jäi voimaan. Kirjasin kyseisen henkilön taulukkoon ja jos vaiheissa 1 - 4 oli selvinnyt hyödyllistä tai tarpeellista lisätietoa niin lisäsin nämä muuna tietona henkilön perään. Muuta tietoa oli esimerkiksi lisäselvitykset osoitetietoihin tai jos henkilön tiedettiin puhuvan vain englantia. Muutamassa asianomistajarikoksessa oli myös merkittynä, että asianomistaja luopuu vaateistaan jos epäilty palauttaa asianomistajan omaisuuden takaisin. Jos epäilty suostuisi tähän niin esitutkinta lopetettaisiin ja tapaus olisi käsitelty.

	A	B	C	D	E	F
1	Nimi	Hetu	Katuosoite	Postini	Paikkakunta	Muuta
2	Matti MEIKÄLÄINEN	010180-xxxx	VTJ poste restante 6/2019	00100	Helsinki	Juuri siirtänyt poste restantent Helsinkiin Jyväskylältä
3	Eeva SUOMALAINEN	010180-xxxx	Mannerheimintie 90	00250	Helsinki	Toinen osoite: Maakaarensuonkatu 1, 00790 HKI
4	Tapio HEIKKILÄ	010180-xxxx	Haagantie 1	00300	Helsinki	Ei varmuutta osoitteesta. VTJ 6/18 lähtien ei osoitetta.
5	Ari VANHANEN	010180-xxxx	Konalantie 2	00390	Helsinki	Työnantajan mukaan asuu tuolla, VTJ ei osoitetta
6	Mikko JÄRVINEN	010180-xxxx	Torkkelinkatu 2	00500	Helsinki	VTJ poste restante, antanut osoitteen toiseen ilmoitukseen.
7	Tanja VIRTANEN	010180-xxxx	Malmin kauppatie 1	00700	Helsinki	Jos palauttaa työläppärin ja puhelimen niin pudottaa syytteet.
8	Ville RÄSÄLÄ	010180-xxxx	Kontulankaari 3	00940	Helsinki	Ei suostu hoitamaan asiaa puhelimesa/tulemaan pasilaan. Todistaja 2x ilmoitukseen.
9	Abdi ABDIRASIQ	UMA 234566	Tikkurilantie 5	01300	Vantaa	Vastaanottokeskus, puhuu arabiaa.
10	John SMITH	010180-xxxx	Espoonkatu 1	02950	Espoo	Ilmoituksen mukaan ilmeisesti Ranskassa + maahantulokielto koko Schengenissä
11	Joni TAPALA	010180-xxxx	Keskusraitti 4	40500	Jyväskylä	Lähetä virka-apu Jyväskylään. Muuttanut 4/19.
12	Pavel MEETS	010180-xxxx	x	x	Viro	4/19 VTJ Virossa, tätä ennen muissa maissa. Veljeltä tieto, ettei vastaa kenellekään.
13	Sander HOGGS	UMA 2345678	x	x	x	Ei havaintoja 12/2016 jälkeen Suomessa. Maahantulokielto 2022 asti. Useita hakuja.
14	Hannes JOHANSSON	UMA 2345679	x	x	x	1/19 ilm. migriin että lähti saksaan. Ei vahvistettu. Ei havaintoja tämän jälkeen.
15						

Kuva 1, Excel-taulukko.

Kuva 1 on muokattu versio Excel-taulukosta, jota käytin projektin aikana. Jokainen sarake on suodatettu ja lajiteltavissa esimerkiksi kotipaikkakunnan tai postinumeron perusteella. Käytin myös huomiovärejä tapauksissa, joissa etsintäkuulutettu on todennäköisesti muualla kuin pääkaupunkiseudulla. Punaisella korostettu tarkoitti mahdollista rajoitukseen menevää tapausta. Keltaisella pohjalla merkitsin virka-apua vaativat tapaukset. Helsingin poliisilaitoksessa on käytäntö lähimpien kaupunkien kanssa, ettei näihin lähetetä virka-apupyynnöitä

etsintäkuulutettujen osalta vaan ne hoidetaan itse. Taulukkoon tuli lopulta hieman yli 40 henkilöä. Kaikki tiedot kuvassa 1 on kirjoittajan tekemiä, eikä se sisällä oikeita henkilö- tai osoitetietoja tai muutaakaan lisätietoa käsitellyistä rikosilmoituksista.

Kuva 2, karttapohja Helsingistä

Kuvassa 2 merkitsin Helsingissä olevat etsintäkuulutetut Helsingin karttapohjaan. Kartassa olevat punaiset numerot punaisen ympyrän sisällä kuvaavat etsintäkuulutettujen määrää sillä alueella. Etsintäkuulutettujen määrät ja sijainnit on muokattu alkuperäisestä projektista. Tämän kuvan tarkoitus oli nopeuttaa ja helpottaa projektin lopullista suoritusta, jossa etsintäkuulutettuja käydään etsimässä. Valmiin karttapohjan perusteella oli käytännöllistä suunnitella valmiiksi reitti kuulutettujen hakemiseen. Kartan perusteella pystyi myös priorisoimaan eri alueiden tärkeyttä projektin kannalta. Olisi tehokkaampaa käydä alueella, jossa voi olla neljä etsintäkuulutettua kuin alueella, jossa oli vain yksi. Ehdimme tarkastaa lopulta kaikki Helsingin ja Vantaan alueilla olevat ryhmän etsintäkuulutetut.

Kuva 3, karttaphoja Vantaasta

Kuva 3 on toteutettu samalla tavalla kuin kuva 2 Helsingistä. Espoon osalta ei ollut tarvetta tehdä kuvaa etsintäkuulutettujen vähäisen määrän takia.

Ennen etsinnän suorittamista varmistin vielä jokaiselta pääkaupunkiseudulla olevalta etsintäkuulutetun osalta, että rikosilmoituksen tai etsintäkuulutuksen yhteydessä oli tarvittavat tiedot valmiina asian sujuvaksi hoitamiseksi. Tämä tarkoitti käytännössä valmiiksi laaditun kuulustelupohjan olemassaoloa. Päivittäisrikostutkinnassa käytäntönä on, että tutkijan kulluttaessa henkilön kuulustelua varten, tutkija samalla lisää suunnitellun kuulustelun pohjan tutkittavan tapauksen yhteyteen. Tällöin kuka tahansa poliisimies kykenee suorittamaan kuulustelun tavatessaan etsintäkuulutetun. Poliisimies voi käyttää omaa harkintavaltaansa, että suorittaako kuulustelun vai antaako kuulutetulle kutsun kuulusteluun ja välittää tämän yhteystiedot tutkijalle. Oman harkintavallan ehtona on, että etsintäkuulutus koskee joko paperiasioita tai ehdollista kiinniottoa. Ehdottomassa kiinniottossa poliisimies ei voi käyttää omaa harkintavaltaa toimenpiteen toteuttamisessa.

3.2 Toteutus / Toinen vaihe

Projektin toinen vaihe koostui etsintäkuulutettujen hakemisesta, virka-apu pyyntöjen lähettämisestä sekä mahdollisesti rajoitettavien rikosilmoitusten esittämisestä.

Etsintäkuulutettujen hakemista varten pyysin tukea YJT-PRO -ryhmältä (yleinen järjestys ja turvallisuus –projekti). YJT-PRO toimii Helsingin poliisilaitoksessa ja sen ensisijainen tarkoitus on ennalta estää läsnäololla ja näkyvällä valvonnalla rikoksia sekä häiriökäyttäytymistä. YJT-PRO on aktiivisesti mukana tapahtumissa ja mielenosoitusten turvaamisessa toisten yksiköiden kanssa. Ryhmä voi hoitaa muun muassa ravintolavalvontaa, ulkomaalaisvalvontaa ja etsintäkuulutettujen etsintää. YJT-PRO partiot toimivat C-valmiudessa, eli partio ei lähtökohtaisesti osallistu hälytystehtävien hoitamiseen vaan keskittyy omaan toimintaansa. C-valmiudessa oleva partio voi kuitenkin osallistua hälytystehtävien hoitamiseen tarpeen vaatiessa.³²

YJT-PRO oli etsintäkuulutettujen hakemisesta kiinnostunut ja lupasi sovittuun ajankohtaan kaksi partiota tueksi. Tarkoitus oli, että molemmissa partioissa on mukana yksi tutkija, joka hoitaa etsintäkuulutuksen vaatimat toimenpiteet ja YJT-PRO:n kaksi partion jäsentä tukee toimintaa läsnäolollaan siltä varalta, että kohdehenkilön kanssa on ongelmia.

Sovittuna päivänä otin tulosteet Excelistä ja kartoista ja sovimme alueet, jotka kumpikin partio ajaisi läpi. Sovimme toisen partion aloittavan Itä-Helsingistä ja etenevän Helsingin ja Vantaan rajaa pitkin hoitaen sille alueelle osuvat etsintäkuulutetut ja toisen partion aloittavan Helsingin keskustasta ja jatkavan siitä pohjoiseen niin ikään Vantaan rajalle.

Lähes kaikki etsintäkuulutuksista koski yksittäisiä kuulusteluita, mutta muutamalla poikkeuksella oli enemmän asioita rästissä. Näiden osalta sovimme, että tavoittaessamme henkilön toimittaisimme hänet Pasilan poliisilaitokselle, jossa vapaana oleva tutkija hoitaisi henkilön etsintäkuulutuksissa mainitut asiat jos rästissä olevat asiat veisivät muutoin tarpeettoman paljon aikaa. Täten emme kuluttaisi usean henkilön löytämiseen varattua päivää vain yhteen kohteeseen.

³² Maristo & Tähkänen 2017, 17.

Kuten eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa 2773/4/15 todetaan, pelkkä ovikellon soittaminen ja henkilön tavoittamisyritys ei ole kotietsinnäksi luokiteltava toimenpide³³. Etsintäkuulutuksen koskiessa vain kuulustelua poliisimiehellä ei ole oikeutta suorittaa yleistä kotietsintää henkilön löytämiseksi³⁴. Jos etsintäkuulutetulla olisi muita toimenpiteitä vaativia asioita kuulutuksessa, kuten haasteen tiedoksianto tai noutomääräys esitutkintaan, niin silloin kotietsinnän edellytyksen täytyisivät. Haastetta etsintöihin toi osaltaan poste restante statuksella olevat henkilöt. Heidän osaltaan saimme kerättyä tietoa mahdollisen asuinpaikan osalta. Hyödyllinen tieto on sekin, että henkilö ei asu enää kohteessa, joten osoitteessa käyminen ei ollut turhaa, vaikka kohdetta ei löytynyt etsinnässä.

Jos etsinnän tuloksena oli se, että henkilö asuu kyseisessä osoitteessa, mutta ei ollut kotona, niin kirjasimme tämän tiedon ylös etsintäkuulutukseen liittyvän rikosilmoituksen muistioon. Henkilöä on yritetty tavoittaa osoitteesta, jossa hän varmistetusti asuu, mutta ei ollut paikalla. Tutkija voi koettaa tavoittaa henkilöä vielä kirjeitse.

Tavatessamme etsintäkuulutetun, selitimme tälle syyn, miksi poliisi on hänen kotiovelle. Kaikissa tapauksissa etsintäkuulutettu ymmärsi tilanteen ja käyttäytyi asiallisesti poliisia kohtaan. Etsintäkuulutetut olivat myös tyytyväisiä ratkaisuun hoitaa asia välittömästi ulkona olevan poliisiauton luona. Mikäli kuulusteltava henkilö olisi halunnut käyttää avustajaa kuulustelussa, olisimme antaneet hänelle uuden kutsun saapua kuulusteluun. Kaikki olivat halukkaita hoitamaan kuulustelun ilman avustajan läsnäoloa.

Päivän aikana kävimme kahden partion voimin yhteensä 21 osoitteessa ja tavoitimme kuusi etsintäkuulutettua henkilöä. Muutamalla henkilöllä oli useammasta eri tapauksesta etsintäkuulutus voimassa, joten pyydettyjä toimenpiteitä saimme suoritettua muutaman enemmän. Löydettyjen henkilöiden lisäksi saimme päivitettyä ajantasaista tietoa muiden etsintäkuulutettujen osalta heidän olinpaikkatietoihin.

Helsingin välittömän läheisyyden ulkopuolella olevien etsintäkuulutettujen osalta tarkastin, että onko heistä lähetetty virka-apu pyyntö etsintäkuulutetun kotipaikkakunnan poliisilaitokselle vai tarvitseeko sellainen erikseen tehdä. Lisäksi esitin tutkinnanjohtajalle rajoitukseen

³³ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 2773/4/15

³⁴ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 1065/4/10

sopivat rikosilmoitukset. Rajoitukseen soveltui ulkomaalaisten rikoksesta epäiltyjen tapaukset, joissa ulkomaalainen oli jo todisteellisesti poistunut tai poistettu maasta. Lisäksi tällä oli maahantulokielto tai tästä ei ollut havaintoja Suomessa useaan vuoteen eikä ollut syytä olettaa hänen palaavan maahan.

4 HAASTEET / ONGELMAT

Koko projektin lähtökohtana oli päivittäisrikostutkinnassa oleva paine liiaksi kasaantuneiden rikosilmoitusten takia. Yhteen juttuun ei voi käyttää kuin rajallisesti aikaa, muutoin tutkija hukkuu vähitellen pöydälle tulleisiin uusiin rikosilmoituksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole aikaa palata vanhojen rikosilmoitusten pariin selvittämään mikäli niihin olisi saatavilla uutta tutkintaa edesauttavaa tietoa. Haasteena oli keksiä keino toimivalle mallille resurssien ollessa rajalliset.

4.1 Syyteoikeuden vanheneminen

Rikoksille on määritetty vanhenemisajat niistä saatavien tuomioiden mukaisesti. Syyteoikeuden vanhenemisesta säädetään rikoslain 8 luvun 1 §:ssä. Syyteoikeus vanhenee kahdessa vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko. Viidessä vuodessa vanhenee syyteoikeus rikoksiin, joista ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta.³⁵ Päivittäisrikostutkinnassa käsitteillä olevat rikokset kuuluvat enimmäkseen syyteoikeuden kannalta edellä mainittuihin kahden tai viiden vuoden vanhenemisaikoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että jos rikoksesta epäiltyä ei tavoiteta ja saada kuultua esitutkintaan liittyen aikamääreiden sisällä, rikos vanhenee ja rikoksesta epäilty jää seuraamuksetta vaikka hän olisikin poliisin tiedossa.

4.2 Esitutinnan karttaminen

Vaikka esitutkinnassa on läsnäolovelvollisuus esitutkintalain 6 luvun 1 § mukaisesti, ei esitutkinnasta poissaolo ole rangaistavaa³⁶. Tavoittamattomalle henkilölle voidaan toki määrätä etsintäkuulutus asian hoitamisen tehostamiseksi, mutta tälläkään keinolla ei tavoiteta kaikkia. Valtaosa ns. tavallisista kansalaisista on poliisin kanssa tekemisissä vain lupa-asioita kuten passia hakiessa tai satunnaisissa liikennerasioissa. Jälkimmäisessä ei usein katsota kuljettajan tietoja poliisin järjestelmistä, vaan kyseessä on ajokunnon tarkastaminen,

³⁵ Rikoslaki 8 luvun 1 § (18.11.2016/985).

³⁶ Esitutkintalaki 6 luvun 1 § (30.12.2013/1145)

riippuen tietysti ratsian tarkoituksesta. On mahdollista, että etsintäkuulutettu ei ole etsintäkuulutuksen aikana kertaakaan valvovan viranomaisen kanssa tekemisissä ja syyteoikeus vanhentuu etsintäkuulutuksesta huolimatta. Projektin tavoite oli myös osaltaan estää tämän kaltaisen tilanteen mahdollisuutta. Vuosi sitten kuulutettu henkilö on saattanut päivittää osoite- tai yhteystietojaan ja on nyt löydettävissä vähäisellä vaivalla aikaisempaan nähden.

Mieleen herää eittämättä kysymys, että miksei esitutkinnan karttaminen ole rangaistavaa itsessään vaikka esimerkiksi oikeudenkäynnissä voi olla saapumisvelvollisuus sakon uhalla. Esitutkintaa karttavaan henkilöön saa kohdistaa pakkokeinoja, mutta tämä edellyttää poliisilta lisää työtä eikä henkilöä välttämättä tällöinkään tavoiteta. Rangaistavuus edellyttäisi tietysti, että henkilö on saanut todisteellisen kutsun saapua esitutkintaan. Tämänkaltaiseksi kutsuksi ei välttämättä riittäisi kirjeitse lähetetty kutsu, mutta puhelimitse tai poliisimiehen suullisesti antama kutsu olisi todistettavissa virkavastuulla. Rikosprosessin tahallinen hidastaminen oman passiivisuuden kautta on teoriassa mahdollista ilman rangaistusta.

4.3 Poste restante

Henkilöä etsittäessä ilman televalvontapakkokeinojen käyttöä on, jos ei haastavaa, niin ainakin aikaa vievää. Poliisimiehellä on oikeus saada yksittäisen tehtävän suorittamiseksi jokaiselta tieto muun muassa paikasta, josta hän on tavoitettavissa³⁷. Tämä on käytännössä monimutkaisempaa, sillä henkilön kertoessa osoitteekseen poste restante, tämän sijainnista ei ole mitään tarkempaa tietoa kuin kaupunki tai kaupunginosa. Vaikka henkilöllä näkyisikin osoitetiedoissaan aikaisempi osoite, tämän varmistaminen henkilön käytössä olevaksi vaatisi käynnin paikan päällä ja mahdollisen kotietsinnän. Kotietsintää puolestaan ei saa suorittaa pelkästään esitutkinnassa suoritettavaa kuulustelua varten ilman noutomääräystä, kuten aikaisemmin tässä opinnäytetyössä on mainittu.

Vailla vakituista osoitetta olevia henkilöitä löytyy myös poliisin asiakkaista, jolloin vakituisten olinpaikan antaminen, josta henkilö on tavoitettavissa on hankalaa ellei mahdotonta. Osa poliisin ”vakioasiakkaista” käyttää poste restante mahdollisuutta kuitenkin hyödykseen ja

³⁷ Poliisilaki 2 luvun 1 § (22.7.2011/872)

pysyy täten vaikeasti tavoitettavissa. Rikoslain mukaan väärin tietojen antamisella tai tietojen pihtaamisella poliisilta syyllistyy niskoitteluun poliisia vastaan³⁸. Mutta kuten aikaisemmin mainittu, tämän tiedon tarkastaminen vaatisi poliisilta sitä resurssia, mitä ei tällä hetkellä ole poliisilaitoksilla käytettävänä.

Henkilön olinpaikan selvittämiseksi on turvauduttava aikaisempiin rikosilmoituksiin ja niistä saataviin tietoihin mikäli niitä on olemassa sekä muihin poliisin tietojärjestelmiin ja VTJ –kantaan. Oikean osoitteen selvittäminen ei ole kuitenkaan taattu ja selvittämiseen voi mennä pitkäkin aika, joten etsinnän tulokseen on tyydyttävä jossain vaiheessa osoitteen löytymisestä riippumatta. Sama pätee myös puhelinnumeron selvittämistä, etenkin henkilöiden osalta, joilla on useita prepaid liittymiä. Aikaisemmin annetuista puhelinnumeroista osa ei toimi enää, mutta joskus tutkijaakin onnistuu ja numeroon vastaa tavoiteltu henkilö.

³⁸ Rikoslaki 16 luvun 4 § (22.7.2011/815)

5 TULOKSISTA

Projektilla oli useita tavoitetta, joiden onnistumista voi tarkastella eri näkökulmista. Yhtenä tavoitteena oli itse projektin tuotos, joka suoritettiin ryhmässä ensimmäistä kertaa ikään kuin testinä, että onko tämän kaltainen työ ylipäänsä kannattavaa. Tämän takia etsintäkuulutettujen löytymisille ei asetettu oletuksia tai hypoteeseja lopputulemasta. Luonnollisesti tämän projektin idea kuitenkin pohjautui kyseisten henkilöiden löytämiseen, joten sitäkin on syytä tarkastella numeroin. Projektin tarkoitus oli myös kouluttaa työharjoittelussa olevaa nuorempaa konstaapelia tutkintaan ja tutkinnassa tarvittavien järjestelmien ja keinojen hallitsemiseen.

Kuten mainittuna, ryhmällä oli noin 70 etsintäkuulutusta voimassa noin 50 henkilöllä projektin alussa. Yhdeksässä tapauksessa henkilö joko saatiin kiinni puhelimitse tai hänet oli jo tavoitettu toisaalla ja pyydetty toimenpide suoritettu, mutta tutkija ei tästä jostain syystä tien-nyt. Nämä yhdeksän ilmoitusta saatiin suoraan prosessissa eteenpäin. Henkilöitä löydettiin YJT-PRO partioiden kanssa suoritettua hakukierroksella kuusi kappaletta. Kuuden henkilön osalta saimme tarvittavat toimenpiteet suoritettua sekä oman ryhmän etsintäkuulutuksiin, että kahteen muuhun etsintäkuulutukseen. Etsintäkuulutuksia oli poistunut yhteensä 17 kappaletta, joista kaksi oli toisen ryhmän etsintäkuulutuksia. Tämä tarkoitti oman ryhmän osalta 21% osuutta etsintäkuulutettujen määrästä. Lisäksi kahdeksan tapausta esitin tutkinnan johtajalle rajoitukseen meneviksi. Kokonaisuudessaan prosessissa eteni 25 rikosilmoitusta.

Löydettyjen henkilöiden lisäksi löytämättömien henkilöiden tietoja saatiin päivitettyä. Vanhentuneet osoitteet ja toimimattomat puhelinnumerot näkyvät jatkossa muillakin tutkijoilla, jotka mahdollisesti tulevaisuudessa koittavat tavoittaa henkilöä. Tieto on sekin, ettei henkilö saatu tavoitettua.

Nuoremman konstaapelin tutkinnan työharjoittelun kannalta projekti oli myös tuottoisa. Opin tuntemaan laajalti poliisin käyttämiä järjestelmiä tutkinnassa sekä toimimaan yhteistyössä muiden tutkijoiden ja poliisilaitosten kanssa. Projekti kesti noin kolme viikkoa, jonka aikana vietin sen parissa puolet työpäivästä. Toisen puolikkaan päivästä käytin tavanomaisen tutkinnan parissa. Projekti ei siis estänyt oppimista perusmuotoisesta päivittäisrikostutkinnasta vaan oli sen kylkeen sopivan laajuinen erityistyö. Työharjoittelija ei tilastollisesti kuulu ryhmän vahvuuteen, joten työharjoittelijan tekemä panos toimii lisänä ryhmän

toiminnalle. Työharjoittelijan panos voi olla täysin osana ryhmän toimintaa tai erillisen projektin tekeminen.

Projektin toteuttaminen oli erittäin mielekäs tehtävä, joka puolestaan jätti tutkinnasta hyvän kuvan työharjoittelijan mieleen. Tämän kaltainen aktiivinen tekeminen opetti mielestäni paljon tehokkaammin oikeaoppista toimintaa tutkinnassa kuin pelkkä ohjemateriaalin jakaminen aiheesta. Pakkokeinoja käyttäessä ja henkilön perusoikeuksiin puututtaessa on oltava äärimmäisen tarkkana toimistaan. Toimintamalleista löytyy paljon kanteluita, joita eduskunnan oikeusasiamies on ratkaissut niin poliisin kuin kantelijankin eduksi.

Projektin päätyttyä kävimme tutkinnanjohtajan ja ryhmänjohtajan kanssa lyhyen keskustelun sen tuloksista. Olimme kaikki yhtä mieltä projektin onnistumisesta kaikilla kriteereillä. Etsintäkuulutettuja löytyi riittävässä määrin, jotta projekti on kannattava ja työharjoittelijalle tämä oli erilainen sekä mielenkiintoinen tehtävä tutustua tutkintaan. Ryhmällä on tarkoituksena ottaa projekti jatkuvaan käyttöön ja se voidaan toteuttaa esimerkiksi kerran vuodessa työharjoittelijalla.

Tehokkaimmin projektissa saavutettiin tuloksia niin kutsun passiivisen etsintäkuulutetun löytämisessä. Tällä tarkoitan etsintäkuulutettua, joka ei välttele poliisia, mutta ei ole omaaloitteinen asiansa hoitamisessa. Passiivinen etsintäkuulutettu suostuu puhelinkuulusteluun ja asuu osoitteessaan, jonka on maistraatille antanut, mutta ei saavu esitutkintaan tai sovi tutkijan kanssa uuttaa aikaa peruuntuneeseen kuulusteluun. Henkilö ei siis liioin helpota tai vaikeuta etsintäkuulutuksen peruuntumista.

6 POHDINTAA

Opinnäytetyön tarkoitus oli avata yksi mahdollinen toimintamalli päivittäisrikostutkinnan parissa etsintäkuulutettujen löytämiseksi sekä työharjoittelijan kouluttamiseksi. Koska aihe käsittelee henkilöiden perusoikeuksiin oikeuksiin puuttumista, niin koin tärkeäksi tuoda ilmi projektiin liittyvää lainsäädäntöä sekä eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuja tapauksista, jotka ovat hyvin lähellä toteutettua projektia.

Muiden työharjoittelijoiden kanssa tutkinnan kiertoa koskevien keskustelujen jälkeen, olen todennut suoritettun projektin olleen yksi mielekkäimmistä asioista mitä tutkinnassa oli mahdollista suorittaa. Vastaavan projektin suorittaminen on täysin mahdollista melkein missä tahansa päivittäisrikostutkinnan ryhmässä. Projekti ei vie ryhmältä juurikaan resursseja suorittajan ollessa työharjoittelija ja sen toteuttaminen vaatii vain oma-aloitteisuutta sekä päättäväisyyttä niin työharjoittelijan, ryhmänjohtajan kuin tutkinnanjohtajan osalta.

Mielenkiintoni heräsi laajasti etsintäkuulutettuihin liittyvää toimintaa kohtaan opinnäytetyötä tehdessä. Etsintäkuulutuksista ja etsintäkuulutetuista löytyy muutamia aikaisempia opinnäytetyöitä, mutta aiheesta löytyy vielä paljon lisää tutkittavaa. Jokaisen laitoksen ja mahdollisesti ryhmän toimintamallit eroavat toisistaan ja etsintäkuulutettujen noutotoiminta on harvaksen tehokkaalla mallilla. Pääkkönen kertoi omassa opinnäytetyössään tarkoituksestaan kartoittaa laajemmin Suomen eri poliisilaitosten noutotoimintaa ja mikäli hyvin toimivia tapoja voidaan hyödyntää muuallakin³⁹.

Etsintäkuulutuksen vaikutukset etsintäkuulutetulle on myös aihe, jota on käsitelty hyvin vähän. Poliisin kynnys etsintäkuuluttaa henkilö on matala, eikä etsintäkuulutukselle ole oikein vaihtoehtoisia lievempiä toimintatapoja. Vastuu etsintäkuulutuksesta ja siinä pyydyistä toimenpiteistä on kuulutuksen laatijalla, mutta pyydytyn toimenpiteen suorittavalla virkamiehellä on vastuu toimia lain mukaisesti vähimmän haitan ja suhteellisuusperiaatteen mukaisesti omaa harkintavaltaa käyttäen. Jokainen etsintäkuulutus on siis yhtä uniikki kuin kuulutettu henkilökin.

³⁹ Pääkkönen 2017, 34

LÄHTEET

Ahopelto, Jani, 2019: Puhelinkuulustelut – Opas tutkijalle. Tampere, AMK-opinnäytetyö.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 3220/4/05

”Vapauden menetys etsintäkuulutuksen johdosta”

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 979/4/07

”Etsintäkuulutuksen peruuttaminen”

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 1681/4/08

”Poliisilla ei ollut poliisilain edellyttämää perusteltua syytä henkilötietojen tiedusteleminen”

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 2811/4/08

”Poliisille huomautus lainvastaisesta kotietsinnästä”

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 1065/4/10

”Kotietsinnälle ei ollut edellytyksiä”

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös: Dnro. 2773/4/15 *”Kotietsintä oikeuteen noudettavan tavoittamiseksi”*

Eriksson, Samuel, 2018: Etsintäkuulutusten hoitamisen organisointi Lohjan poliisiasemalla. Tampere, AMK-opinnäytetyö

Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lain-säädännöksi: HE 14/1985

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Talentum

Maristo, Anton & Tähkänen, Alekski 2017: Segwayn operatiivinen käyttö poliisiorganisaatiossa. Tampere, AMK-opinnäytetyö

Pyykkönen, Oskari, 2017: Revikan ohjaus ja käyttäminen. Tampere, AMK-opinnäytetyö

Pääkkönen, Jere, 2017: Näkökulmia etsintäkuulutettujen noutotoimintaan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella. Tampere, AMK-opinnäytetyö

Salonen, Kari, 2013: Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turku, Turun ammattikorkeakoulu.

Uutinen Iltalehdessä 30.9.2019. Luettavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/8d7199dc-3caa-4ba9-b394-8e46a21a960e>

Luettu 30.9.2019

Uutinen Karjalaisessa 28.8.2012. Luettavissa: <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/11496-suomessa-on-voimassa-yli-25-000-etsintakuulutusta>

Luettu 30.9.2019

Uutinen Turun Sanomissa 1.11.2004. Luettavissa: <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074004280/Poste+restanten+suojissa+piileskelee+Turussakin+satoja>
Luettu 19.10.2019

Uutinen Uusi Suomessa 22.5.2011. Luettavissa: <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/ts-poste-restante-osoite-on-usein-kepulikonsti/0182a235-8cf9-3627-9dae-489da146eef7>
Luettu 19.10.2019

Uutinen Ylellä 15.7.2002. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-5139241>
Luettu 30.9.2019

Uutinen Ylellä 11.5.2012. Luettavissa <https://yle.fi/uutiset/3-6090455>
Luettu 18.10.2019

Uutinen Ylellä 2.2.2018. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10032016>
Luettu 17.10.2019

Uutinen Ylellä 9.1.2019. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10588202>
Luettu 18.10.2019

Uutinen Ylellä 14.2.2019. Luettavissa <https://yle.fi/uutiset/3-10645262>
Luettu 17.10.2019

LIITTEET

Liite 1

Prosessikuvaus projektista

